Пише: Ноам Чомски
субота, 05 новембар 2011 13:36

(Национал.хр, 3. 11. 2011)

Свјетски признати лингвист и филозоф, професор Ноам Чомску, говори за PublicServiceEurope.com у првом од двају интервјуа о међународним односима, геополитици, Арапском пролећу и господарској кризи која је захватила Европу и Америку.

У

прошлости сте били водећи критичар ванјске политике Сједињених Држава - како гледате на дјеловање Барака Обаме као предсједника откако је преузео дужност, знам да сте критизирали мисију с циљем убојства Осаме бин Ладена?

Постојао је принцип у англоамеричком праву који се звао претпоставка невиности док се на суду не докаже кривња. Када је осумњиченик ухићен и може без потешкоћа бити доведен на суђење, убити га је напросто злочин. Узгред, и инвазија на Пакистан била је кршење међународног закона.

Је ли могуће наћи икакво морално оправдање за ударе ЦИА-иних беспилотних летјелица у земљама попут Јемена и Пакистана, који су се наводно догодили за вријеме Обамина управљања Бијелом кућом?

Нема оправдања за циљано уморство. Неке су се ствари догађале и прије, под влашћу задњег предсједника, али Обамина администрација проширила је пријашње поступке у глобалну убилачку кампању усмјерену на људе осумњичене за потицање других на извршење онога што САД зову терористичким чином. Што су ти такозвани „терористички чинови" такође је врло озбиљно питање - најблаже речено. Узмимо за примјер случај из Гуантанамо Беја – 15-годишњи дјечак оптужен је да је узео пушку како би обранио своје

село у Афганистану када су га напали амерички војници. Оптужен је за тероризам и послан у Гуантанамо на укупно осам година. Након осам година заточеништва, а није тајна што се тамо догађа, признао је кривњу и био осуђен на још осам година затвора. То је тероризам, 15-годишњи дјечак који брани своје село од тероризма?

Значи ли то да сматрате да је Обамин ванскополитички приступ био гори од оног Џорџа Буша - у одређеним подручјима?

"Обамина администрација проширила је пријашње поступке у глобалну убилачку кампању усмјерену на људе осумњичене за потицање других на извршење онога што САД зову терористичким чином"У контексту државног терора, а управо тако бих то назвао, морам рећи да јест - а то су већ истакнули и војни аналитичари. Политика Бушове администрације укључивала је отмице осумњиченика и њихово одвођење у тајне затворе гдје, као што знамо, нису с њима баш лијепо поступали. Али Обамина администрација довела је ту политику до ескалације: не отимају их, већ их убијају. Упамтите, то су осумњичениці - чак и у случају Осаме бин Ладена. Вјеројатно је он уистину планирао и организирао нападе 11. рујна, али вјеројатно и доказано су двије различите ствари. Вриједи се присјетити да је осам мјесеци након напада, у травњу 2002., шеф ФБИ-ја у својој најопширнијој изјави за тисак једино био у стању рећи да они вјерују како је завјеру сковао бин Ладен у Афганистану, али је она проведена у дјело у Уједињеним Арапским Емиратима, Њемачкој и САД-у. Отада није предочен ни један чврсти доказ, барем не јавно. Владино повјеренство за 11. рујна имало је много материјала који се састојао од разумски прихватљивих индиција, али упитно је би ли се ишта од тога одржало на независном суду. Доказе које су имали предочила им је влада на основи испитивања осумњиченика под врло окрутним увјетима, као што знамо. Врло је мало вјеројатно да би независни трибунал озбиљно размотрио такве доказе.

Како гледате на сукоб у Либији - јесу ли западне силе, особито Европа, с правом интервенирале?

Три традиционалне империјалне силе - Британија, Француска и САД - судјеловале су на страни побуњеника у грађанском рату који није имао везе с резолуцијом Вијећа сигурности Уједињених народа. Је ли империјални тријумвират прикладно реагирао? Мислим да је то питање о којем треба расправљати. То у сваком случају није био

популаран потез у међународним размјерима. Хоћу рећи, то се зове међународна заједница, но већина се свијета томе противила. Либија је афричка земља и Афричка унија позивала је на преговоре и дипломацију, што није уважено. Бразил, Русија, Индија и Кина - земље БРИК-а - у то су вријеме одржале конференцију у Кини и такође су објавиле проглас којим позивају на дипломацију и преговоре. Чак је и Турска у почетку реагирала млако, Египат их није подржао, а ни у арапском свијету практички није било никакве подршке.

"Када је осумњичени ухићен и може без потешкоћа бити доведен на суђење, убити га је напросто злочин"Право је питање - је ли налог да се заштите цивили могао бити извршен кроз дипломацију? Либија је изразито племенско друштво и има много међуплеменских сукоба, тко зна што ће из свега тога испасти. Пријелазна влада већ је нагласила да ће се строго придржавати шеријатских закона, ускратити права женама и тако даље. Врло мало људи у западном свијету разумије ишта од овога. С друге стране, огромну је потпору добило збацивање Гадафија - који је био страшан разбојник.

Предвиђате ли проширење и продубљење Арапског прољећа како вријеме пролази и побуњеници у Сирији и Ирану бивају охрабрени постигнућима некоћ потлачених грађана Либије?

Иран је друга прича - суров режим, али посве другачије околности. У Сирији је екстремно ружна ситуација која се срозава у насилни грађански рат. Нитко није предложио разумну политику која би с тиме изашла на крај. У великим дијеловима арапског свијета, продемократски устанци били су врло брзо угушени. У Саудијској Арабији, најекстремније радикалној исламистичкој држави и најближем савезнику САД-а и Британије, јавили су се благи покушаји просвједа који су брзо угушени - толико учинковито да су се људи бојали поново изаћи на улице. Исто вриједи и за Кувајт и цијелу ту регију - регију нафте. У Бахреину, просвједи су испрва били толерирани све док уз помоћ нападачке силе предвођене Саудијцима нису насилно угушени на врло ружне начине, попут инвазије на болницу и напада на пацијенте и лијечнике.

Како видите одвијање геополитичких процеса у надолазећим десетљећима с успоном БРИК-а, нарушавањем стабилности на Средњем Истоку и сумраком запада?

"У Египту и Тунису дошло је до значајног напретка, но он је ограничен. У Египту, војска

није показала намјеру да олабави свој надзор над друштвом - додуше, земља сада има слободан тисак, а и раднички се покрет био у стању организирати и дјеловати самостално"САД и Европа имају донекле различите проблеме. Европа се суочава с прилично озбиљним финанцијским проблемима, то није тајна, чији се коријени дијелом могу пронаћи у размјерно хуманом приступу интеграцији сиромашнијих земаља с богатијим нацијама. Прије него што је успостављена Европска унија и у њу доведене сиромашније земље попут Грчке, Португала и Шпањолске, било је настојања да се смање оштре разлике између богатих и напредних земаља и оних сиромашнијих - како се сјеверноевропски радници не би морали суочавати с конкуренцијом у облику осиромашене и израбљене радничке класе с југа. Компензацијско финанцирање и друге мјере нису, дакако, уклониле јаз, али су га довољно смањиле да сиромашније земље могу ући без изразито неповољних учинака на богате сјеверњаке.

Европа сада плаћа цијену свог размјерно хуманог приступа и свог неуспјеха да се избори с неким врло озбиљним проблемима попут изузетне неовисности Европске средишње банке и њезине религиозне посвећености антиинфлацијској политици - коју не треба слиједити у доба назадовања и депресије. Европа би требала чинити супротно попут САД-а, гдје је политика нешто реалистичнија.

Што мислите, коју ће улогу Европа и САД играти у новом свјетском поретку - потенцијално, с освртом на мултиполарност радије него на западњачку хегемонију?

"Узели смо здраво за готово да посједујемо свијет, да смо његови власници" (Чомски о САД-у)
Европа и САД још су увијек голем дио глобалне економије, у то нема сумње. Ако се Европа доведе у ред, а мислим да ће морати промијенити своју господарску политику, она има могућности. Оно што Европи сада треба није програм штедње, већ стимулативни пакет како би се обновио раст, што би омогућило да се тијеком тог процеса ријеши проблем дугова. Исто вриједи и за САД. Обје регије имају довољно новца за програме стимулирања. То би могло повећати дуг, али то је далеко дугорочнији проблем. У нашим друштвима има обиље богатства; питање је само како ће се оно искористити.

Оно што се назива пропашћу запада заједничка је тема у свој литератури која се бави међународним односима, а нужан је закључак да се глобална моћ поново премјешта у руке сила у успону - Индије и Кине. Тај аргумент није увјерљив; господарски раст Кине био је на више начина спектакуларан, али то су врло сиромашне земље. Доходак по глави становника је знатно нижи него на западу, а ту су и огромни унутарњи проблеми. Кина, која се сматра главним погонским стројем економије, данас је углавном постројење

за монтажу. Ако точно израчунате амерички трговински дефицит с Кином у смислу додане вриједности, видјет ћете да је број у паду за око 25%, а отприлике се за исту вриједност повећава с Јапаном, Тајваном и Корејом. Разлог је тај што дијелови, компоненте и висока технологија пристижу у Кину из рубних, више индустријализираних друштава као и из САД-а и Европе - а Кина их само монтира. Ако купите иПад или нешто на чему пише „извезено из Кине", врло мали дио додане вриједности потјече из Кине.

Кина ће се засигурно касније успети по љествици технологије, али успон је тежак, а земља има врло озбиљне унутарње проблеме укључујући демографски. Кинеско раздобље раста повезано је с великим порастом броја радника у двадесетим и тридесетим годинама, али то се мијења - дијелом због политике једног дјетета. Оно што слиједи је пад популације радне доби и пораст старије популације. Кинези ће несумњиво расти, као и њихова важност, но Индија је још сиромашнија с милијунима људи који живе у биједи. Свијет постаје све разноликији и наилази стољеће различитости. С успоном БРИК-а долази распршење моћи. Што се тиче америчког пропадања, оно је започело 1940-их. САД су досегле врхунац своје моћи 1945., када су дословно држале у рукама половицу свјетског богатства и производње - никад у повијести није виђено ишта слично. Врло су брзо почеле пропадати, а 1949. се догодио тзв. „губитак Кине". Узели смо здраво за готово да посједујемо свијет, да смо његови власници. Врло брзо услиједио је „губитак југоисточне Азије". Зато је дошло до кинеских ратова и удара у Индонезији.

У посљедњем смо десетљећу свједочили ономе што се назива „губитком Јужне Америке". Јужна Америка почела се кретати према неовисности и интеграцији те су САД избачене из сваке тамошње војне базе. А ту је и стварање унија у Латинској Америци, Јужној Америци, Африци и на Блиском Истоку. У Кини је то Шангајска организација за сурадњу која укључује земље средње Азије док су Русија, Индија и Пакистан проматрачи. САД су искључене, а засад се ради о међународној организацији заснованој на енергији и господарству. Ипак, то је још један дио те диверзификације моћи у свијету.

Амерички пад је до извјесне мјере самонаметнут. Западне су економије од 1970-их начиниле снажан заокрет. Кроз цијелу повијест тежња је била на расту и оптимизму. То се промијенило 1970-их, када се економија преусмјерила на финанцијализацију и пресељење производних погона због смањене рате профита од производње. Услиједила је врло висока концентрација богатства - углавном у сићушном дијелу финанцијског сектора - те стагнација и пропаст већег дијела популације. Данас имате слогане „99% и 1%". Бројеви нису посве точни, но опћа слика јест. Ситуација је врло озбиљна јер је довела до спектакуларног богатства у врло малом броју џепова - иако је то врло штетно за све уплетене земље. Просвједи које у овом тренутку видимо широм свијета још су један симптом тога.